

Баранова В.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ ЯК ФАКТОРУ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Баранова В.В. Теоретичні підходи до визначення інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку як фактору впливу на економічну безпеку національного господарства. В статті досліджено існуючі визначення поняття «взаємодія», систематизовано підходи до визначення взаємодії з позиції різних авторів, у кожному з цих підходів розкрита специфіка об'єкта дослідження окремого науковця. Розглянуто що входить у поняття взаємодії, яка її структура та функції, представлена різноманітність існуючих думок, щодо трактування даного поняття. Визначено якими аспектами характеризується взаємодія та систематизовано існуючі її ознаки. Виокремлено типи взаємодії та об'єднано їх у певну класифікацію, систематизувавши існуючі ознаки. Досліджено родові поняття інтеграційної, координаційної та комунікаційної видів взаємодії, виконано порівняння між собою їх сутності та встановлено принципові відмінності між визначеними видами взаємодій. Запропоновано авторське визначення інтеграційної взаємодії.

Ключові слова: теоретичні підходи, інтеграційна взаємодія, фінансовий ринок, національна економіка, координаційна взаємодія, комунікаційна взаємодія.

Баранова В.В. Теоретические подходы к определению интеграционного взаимодействия на финансовом рынке как фактора влияния на экономическую безопасность национального хозяйства. В статье исследованы существующие определения понятия «взаимодействие», систематизированы подходы к определению взаимодействия с позиции разных авторов, в каждом из этих подходов раскрыта специфика объекта исследования отдельного ученого. Рассмотрено, что входит в понятие взаимодействия, его структура и функции, представлено разнообразие существующих мнений, относительно трактовки данного понятия. Определены аспекты, которыми характеризуется взаимодействие и систематизированы существующие его признаки. Выделены типы взаимодействия и объединены в определенную классификацию, систематизировав существующие признаки. Исследованы понятия интеграционной, координационной и коммуникационной видов взаимодействия, выполнено сравнение их сущности и установлены принципиальные отличия между определенными видами взаимодействий. Предложено авторское определение интеграционного взаимодействия.

Ключевые слова: теоретические подходы, интеграционное взаимодействие, финансовый рынок, национальная экономика, координационное взаимодействие, коммуникационное взаимодействие.

Baranova V.V. Theoretical approaches to the definition of integration interaction in the financial market as a factor influencing the economic security of the national economy. The article examines the existing definitions of the concept of "interaction", systematizes approaches to the definition of interaction from the standpoint of different authors, each of these approaches reveals the peculiarities of the object of study of an individual scientist. The article demonstrates the following: what is included in the concept of interaction, what is its structure and function, the variety of existing opinions on the interpretation of this concept. The aspects of the interaction are determined and its existing features are systematized. The types of interaction are singled out and combined into a certain classification, systematizing the existing features. Some authors argue that the interaction is essentially similar to the concept of "coordination", the interaction is seen as an interdependent, agreed range of different subjects. The article stipulates that at the same time, coordination is a function of one of the subjects of the system, and interaction is a principle of activity, a means of contacts with subjects of other systems. In addition, coordination, in contrast to interaction, contains an element of submission to the will of the coordinating body of the system, which directs autonomous activities to perform the general tasks set before the performers. It is determined that interaction is characterized by the following aspects: the presence of the purpose of interaction, which directs the interaction and reflects the expected result of activities that meet the interests of participants; the presence of the subject of interaction, in relation to which there are mutual actions of the subjects; using certain methods of interaction that combine the technology of communication – the actions of the subjects in relation to the subject of interaction; the presence of feedback as a reaction to the action of the subject. It is noted that the purpose of interaction determines its purposefulness, provides controllability of mutual actions of subjects. As for the subject of interaction, it is more often connections, relationships, joint solutions, mutual interest, problem statement and solution. The generic concepts of integration, coordination and communication types of interaction are studied, their essence is compared and the fundamental differences between certain types of interactions are established. The author's definition of integration interaction is offered.

Key words: theoretical approaches, integration interaction, financial market, national economy, coordination interaction, communication interaction.

Постановка проблеми. В теперішній час, коли глобалізація значною мірою визначає розвиток національного господарства, роль та значення фінансового ринку та його сегментів постійно зростають. Враховуючи вищезазначене, взаємодія на фінансовому ринку як прояв і результат економічних відносин являє собою основу подальшого розвитку фінансового ринку. При цьому всі види взаємодії такі як: конкуренція, кооперація, інтеграція дуже динамічно розвиваються на фінансовому ринку. В цьому контексті визначення сутності інтеграційної взаємодії з врахуванням основних відмінностей від інших видів, що полягають в меті, результатах, впорядкованості процесу, направленості, дії учасників та наслідку взаємодії стає все більш актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні питання взаємодії розглянуто в працях А. Гайдабрус, А. Гурьєва, А. Ерьоміної, І. Масалід, А. Петрова, О. Петрової, В. Черкаєва. Питанням формування та інтеграції присвячено праці класиків економічної науки: А. Маршалла, О. Вільямсона, Й. Шумпетера, А. Вебера, С. Розенфельда, Є. Дахмія, М. Портера, І. Самплера, Д. Сольє, Є. Полімеру та інших. Дослідженню інтеграційних процесів приділено увагу в роботах російських та вітчизняних дослідників, зокрема А. Олійника, Р. Капелюшнікова, М. Колосовського, В. Хачатурова, Ю. Яременко, А. Шаститко, З. Варналія, М. Войнаренка, Д. Стеценка, Т. Сахно, Л. Федулової та інших. Але на сьогодні інтеграційні взаємодії як внутрішньому явищу приділено недостатньо уваги.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначити понятійно-сутнісні аспекти взаємодії та її різновидів і на цій основі надати власне визначення інтеграційної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція є явищем, що супроводжувало суспільство з початку його існування, виявляючись на різних рівнях суспільної організації. Потреба у інтеграції виникає тоді, коли необхідно об'єднати різні функції окремих елементів.

Хоча саме поняття «інтеграція» з'явилося порівняно нещодавно, у 20-х роках ХХ ст. піонерами теорії інтеграції були Р. Шмед, Х. Кельзен, Д. Шіндлер, які розглядали її з погляду об'єднання людей, країн у соціально-політичну спільноту [2].

Інтеграція походить від латинських слів «integer» – цілий, «integratio» – відновлювати, поповнювати і часто трактується як процес поєднання окремих частин в єдине ціле, створення з окремих елементів єдиної системи.

В основі розбіжностей у розумінні інтеграції – не тільки нетотожність дослідницького підходу та сфери розгляду явища інтеграції як такого, але й, перш за все, теоретичні розбіжності та неоднорідність визначень інтеграції, як такої.

В історичному аспекті первинними були процеси внутрішньої інтеграції. У процесі історичної еволюції поняття «інтеграція» набувало дедалі нових ознак та значення в економічних відносинах розвитку суспільства. Але у нашому дослідженні ми розглядаємо саме внутрішню інтеграцію.

Станом на сьогодні в науковій літературі існує велика кількість визначень поняття «інтеграції», які розрізняються залежно від того, який аспект інте-

грації попадає в коло наукових інтересів окремого дослідника.

В політологічному словнику, укладачами якого є М. Головатий та О. Антонюк, інтеграція визначається як процес і результат взаємозв'язку, взаємодії, зближення та об'єднання в єдине ціле будь-яких частин, елементів країн, їхніх економік, соціальних і політичних структур, культур, соціальних і політичних груп, етносів, партій, рухів, організацій [4].

Однак, Л. Газуда вважає, що через достатньо узагальнений характер такого визначення, більш доречно розуміти поняття інтеграції як процес взаємодії між суб'єктами, які є взаємозалежними і спільно виробляють той системний продукт, якого вони поодиночки будуть позбавлені.

Т. Парсонс розуміє інтеграцію як структури та процеси, за допомогою яких відносини між частинами системи впорядковуються способом, що забезпечує їхнє гармонійне функціонування в системі [14].

У вигляді системного явища інтеграція може бути інтерпретована як стан пов'язаності окремих диференційованих частин в ціле, як процес, у результаті якого такий стан досягається, а також як процес входження в систему окремого елемента.

Г. Короткова, у загальному розумінні, пропонує визначати інтеграцію, як «процес руху до більш цілісного стану, що характеризується не лише ступенем взаємопов'язаності всіх елементів, але й, перш за все, зміною властивостей самих елементів» [10].

Т. Гамма розглядає інтеграцію з точки зору наближеності до функціонування господарських систем як «добровільне або примусове об'єднання двох і більше раніше самостійних економічних суб'єктів господарювання шляхом встановлення між ними різних типів і форм зв'язків, а також шляхом об'єднання їх властивостей (економічних, технічних, соціальних, виробничо-господарських, інституціональних), з метою забезпечення спільного ефективного співробітництва, орієнтованого на одержання вигоди для кожного з об'єднаних суб'єктів» [5].

У Філософському енциклопедичному словнику інтеграція визначається як сторона процесу розвитку, зв'язана з об'єднанням у ціле різномірних частин і елементів. Процеси інтеграції можуть мати місце в межах існуючої системи. В такому разі вони ведуть до піднесення рівня її цілісності та організованості або, якщо виникла нова система з раніше не зв'язаних елементів, окремі частини інтегрованого цілого мають різний ступінь автономії.

П. Гонідек і Р. Шарвен говорять про інтеграцію як про процес і стан, які мають тенденцію перевести роздроблені міжнародні відносини між одиничними елементами, у нове, більш широке об'єднання [4].

А. Ерліх визначає інтеграцію як стан пов'язаності окремих диференційованих частин в ціле; як процес, у результаті якого такий стан досягається, а також як процес входження в систему окремого елемента; як свідоме взаємодія (interaction) елементів, а не односторонні дії (action), тобто злиття [4].

Інтеграція – це завжди свідоме взаємодія (interaction) елементів, а не односторонні дії (action). Результатом інтеграційних взаємодій є виникнення цілісності, що має нову якість та сутність. У процесі взаємодії відбувається формування, примусово або органічно, інтер-

есів, цілей, які усвідомлюються як спільні для цієї цілісності.

В такому сенсі інтеграцію Йохан Галтунг справедливо визначає як злиття [14]. Отже інтеграція полягає в розгляді спроможності різних елементів складати єдине ціле, вступати у відносини між собою, вирішувати виникаючі протиріччя. Як видно з наведених вище визначень, їх об'єднує наявність свідомих установлених зв'язків між суб'єктами інтеграції, які носять певний характер і можуть називатися взаємодією.

В таблиці 1. представлена різноманітність існуючих думок, щодо трактування даного поняття.

У кожному з цих підходів розкрита специфіка об'єкта дослідження окремого науковця. В роботах більшості науковців (В. Васютинський, Г. Блумер, Е. Гофман, А. Журавльов, Л. Карамушка, Дж. Мід, С. Московічі, М. Обозов, Л. Орбан-Лембрик, В. Татенко, В. Третьяченко) взаємодія розглядається як взаємний зв'язок між суб'єктами, погоджена дія між ними.

В. Шапар розглядає взаємодію як процес безпосереднього або опосередкованого впливу соціальних об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує взаємну зумовленість [14]. Подібне визначення наводить в своїй роботі О. Бершадська. Отже, визначення, що надаються даними науковцями практично співпадають з поглядами вчених, наведеними вище.

Згідно філософського словника поняття взаємодії визначається як процес впливу тіл одне на одне. Вона визначає існування і структурну організацію будь-якої матеріальної системи, її об'єднання поряд із іншими тілами в систему більш високого порядку.

О. Ярмач розглядаючи категорію взаємодії, в тому числі і з філософської точки зору, відзначає, що без здатності до взаємодії матерія не могла б існувати [13]. Сучасна філософія визначає взаємодію як поняття, що необхідне для позначення впливу речей одна на одну, для відображення взаємозв'язків між різними об'єктами, для характеристики форм людського буття, людської діяльності й пізнання, а згідно філософії А. Іезуїтова – взаємодія усіх систем та структур постає єдиною умовою гармонійного розвитку природи [14].

Розглядаючи взаємодію Г. Дворецька також відзначає існування обопільного впливу суб'єктів взаємодії на формування особистісних новоутворень, а отже під час взаємодії відбуваються взаємні зміни в суб'єктах, які залучаються до цього процесу.

Як стверджує С. Кожушко, категорію взаємодії можна розглядати в якості однієї з загальних категорій пізнання, зважаючи на те, що вона нерозривно пов'язана з категоріями часу, руху й простору [10]. Автор зазначає, що ця категорія відображає процеси дії різних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємний перехід і визначається як процес інтеграційної діяльності суб'єктів. На думку С. Кожушко, відмінною рисою взаємодії виступає нерозривність прямої та зворотної дії, а зміни суб'єктів органічно поєднуються, впливаючи один на одного. Саме така нерозривність та органічне поєднання дій обумовлює цілісність системи, яка формується завдяки взаємодії, а система виступає внутрішньо-диференційованою та здатною до саморозвитку. Також він, посилаючись на дослідження ряду науковців, серед яких А. Гайдабрус, А. Гур'єв, А. Ерьоміна, І. Масаліда, А. Петров, О. Петрова, В. Черкаєв, зазначає, що на їх думку взаємодія виступає в якості складного типу зв'язку, що обумовлює взаємну дію різних предметів, явищ дійсності в умовах взаємовпливу причин і наслідку.

В. Семенов говорить про взаємодію як про процес, учасниками якого є щонайменше дві системи в певному проміжку часу. При цьому зміна стану повинно відбуватися узгоджено та взаємообумовлено. Автор наголошує на причинно-наслідкових зв'язках, що виникають під час взаємодії. Інші науковці, М. Булатов та В. Цикін, зауважують, що взаємодія зумовлюється не лише причинними зв'язками. На їх думку, взаємодія може виражати функціональні відносини на базі існуючих законів і властивостей. Саме тому, як зазначає М. Потапшнік, варто розглядати взаємодію з погляду відносин між системами, враховуючи при цьому характеристики цих систем.

Приблизником іншої трактовки взаємодії є Г. Хакен, позиція якого полягає в тому, що навіть незначні

Таблиця 1

Підходи до визначення взаємодії з позиції різних авторів

Підхід до визначення взаємодії	Автори	Сутність визначення
Як форма руху і розвитку	А. Колишкіна	спільне переміщення в просторі
Як форма дії	Л. Ільїч, В. Васютинський, Г. Блумер, Е. Гофман, А. Журавльов, Л. Карамушка, Дж. Мід, С. Московічі, М. Обозов, Л. Орбан-Лембрик, В. Татенко, В. Третьяченко	спільні скоординовані дії
Як форма відносин	Б. Ломов, О. Леонтьєв, А. Журавльов, Б. Грудінін, М. Булатов, В. Цикін, М. Потапшнік	функціональні відносини на базі існуючих законів і властивостей
Як форма впливу	Т. Кравченко Філософ словник, Г. Дворецька	сукупність процесів впливу різних об'єктів один на одного
Як форма причинно-наслідкових та синергетичних зв'язків	В. Семенов, Г. Хакен, Ю. Арутюнян, В. Конєцька, Л. Петровська В. Шапар, О. Бершадська, О. Соловьева	процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість і зв'язок
Як спільна діяльність	О. Ярмач	

зміни зовнішніх умов можуть призвести до раптових і радикальних змін у системі. Це автор вважав проявом синергізму, який досягається через встановлення та налагодження взаємозв'язків між елементами системи.

А. Колишкіна висловлює думку, згідно твердження якої «взаємодія» як філософська категорія визначає найбільш загальну форму руху й розвитку, процес обопільного впливу суб'єктів один на одного; структуру будь-якої системи, властивостей притаманних їй процесів; виявляється, передусім, у цілеспрямованих зв'язках, взаємній зумовленості явищ.

А. Колишкіна, ґрунтуючись на проведеній нею систематизації поглядів на сутність взаємодії, стверджує, що вона не може спиратися виключно на причинно-наслідкові зв'язки між структурними компонентами соціальної системи. Авторка дійшла висновку, що взаємодія має більш складну природу, зумовлену динамічними перетвореннями у сучасному суспільстві, потребою в мобільності та кооперативності внутрішніх зв'язків у соціальній системі.

При цьому, взаємодія виступає системою взаємно обумовлених індивідуальних дій, які пов'язані причинною залежністю, за якої поведінка кожного з учасників є водночас стимулом та реакцією на поведінку інших.

Подібним є трактування, запропоноване в широкому сенсі розглядає взаємодію В. Москаленко, що розглядаючи взаємодію, визначає її як універсальну властивість всього існуючого світу речей і явищ в їх взаємній зміні, впливові одного на інші. В суспільстві взаємодія – це система зв'язків між індивідами, соціальними групами, сукупність всіх соціальних відносин. Ми погоджуємося з визначенням взаємодії, дане Б. Грудиніним, з позиції соціально-економічної системи, згідно якого вона могла б визначатися як своєрідне втілення зв'язків, взаємин між суб'єктами (системами, елементами систем), які, вирішуючи спільні завдання, взаємовпливають, доповнюють один одного і досягають успіху в розв'язанні поставлених завдань. При цьому, науковець вважає закономірним, що змін зазнають і суб'єкти, і ті об'єкти, на які спрямована взаємодія.

Б. Грудинін наголошує на тому, що зміст взаємодії розкривається як на рівні окремих контактів, так і в контексті спільної діяльності [10]. Конкретним змістом взаємозв'язку між учасниками спільної діяльності є співвідношення індивідуального внеску кожного з учасників у спільну справу. З таким твердженням погоджуються ряд інших науковців. Так, як співпрацю, певну спільну діяльність розглядають взаємодію Б. Ломов, О. Леонтьєв, А. Журавльов, які визначають її як процес, що супроводжується передачею матерії, руху й інформації [8].

В контексті спільної діяльності дає визначення взаємодії Л. Орбан-Лембрик, визначаючи це поняття як взаємозалежний обмін діями, організація людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності [2].

Т. Кравченко також вважає близькими поняття взаємодії та спільної діяльності. Водночас, на думку автора ці поняття не є тотожними, адже взаємодія відображає взаємний вплив суб'єктів один на одного, тоді як спільна діяльність – узгоджену діяльність для досягнення спільної мети [2].

Л. Ільїч стверджує, що у широкому розумінні взаємодія означає таку сумісну дію кількох суб'єктів, при якій результат дії одного з них впливає на інші. Фактично вона проявляється у реалізації спільної діяльності всіх її суб'єктів через систему правових норм та організаційно-економічних механізмів, що сприяють їхньому ефективному функціонуванню з метою найповнішого задоволення індивідуальних та суспільних потреб [8].

За твердженням О. Ярмач з посиланням на дослідження Г. Душенко, у вузькому розумінні, взаємодія за своєю суттю подібне поняттю «координація» (від латинського – спільно, упорядкування, взаємозв'язок, узгодження), взаємодія розглядається як взаємозалежна, погоджена дальність різних суб'єктів [4]. Водночас, зазначено, що координація – це функція одного із суб'єктів системи, а взаємодія – принцип діяльності, засіб контактів з суб'єктами інших систем. До того ж координація, на відміну від взаємодії, містить у собі елемент підкорення волі координуючого органу системи, що направляє автономну діяльність на виконання загальних завдань, поставлених перед виконавцями.

Автор наводить також визначення подані в роботі С. Радіонова, згідно яких взаємодія має досліджуватися з позицій теорії обміну, виходячи із прагнення взаємодіючих індивідів в процесі відносин до максимізації вигод та мінімізації витрат, при цьому приведення системи в рівноважний стан здійснюється завдяки правилам обміну [7].

Взаємодія характеризується такими аспектами: наявністю мети взаємодії, яка спрямовує взаємодію і відображає очікуваний результат діяльності, що відповідає інтересам учасників; наявністю предмету взаємодії, відносно якого відбуваються взаємні дії суб'єктів; використання певних способів взаємодії, які поєднують технології організації зв'язків – дії суб'єктів відносно предмету взаємодії; наявністю зворотного зв'язку як реакції на дію суб'єкта.

Саме мета взаємодії визначає її цілеспрямованість, забезпечує керованість взаємних дій суб'єктів. Так дослідники Г. Андрєєва, А. Журавльов, О. Леонтьєв до мети взаємодії відносять: оптимізацію відносин, інтенсифікацію, стимулювання, активізацію, управління, розвиток, формування, попередження, оцінку, інформування.

Щодо предмету взаємодії, то найчастіше ним виступають зв'язки, відносини, сумісні рішення, взаємний інтерес, постановка і вирішення проблем.

На наявності зворотного зв'язку в ході взаємодії наголошують більшість авторів. О. Солов'єва називає його дзеркальним відображенням, реакцією на вплив, розумінням, механізмом, що забезпечує існування взаємодії [10]. Ю. Арутюнян, В. Конєцька, Л. Петровська зазначають, що зворотний зв'язок виявляє зміни взаємодіючих суб'єктів, реакцію на впливи, сигналізує про стан предмету взаємодії, актуалізує спосіб взаємодії, наближає або віддаляє від мети взаємодії [2].

Взаємодія як матеріальний процес супроводжується передачею матерії, руху та інформації, вона відносна, здійснюється з певною швидкістю і в певному просторі – часі. Якщо під час взаємодії виявляється протиріччя, то воно виступає джерелом саморуху і саморозвитку явищ та процесів.

Хоча дана проблема не є новою для економічної науки, однак питання про те, що входить у поняття вза-

ємодії, яка її структура та функції і на сьогодні залишаються дискусійними, зважаючи на те, що основні характеристики взаємодії по-різному проявляються, в залежності від умов і ситуацій, в яких здійснюється взаємодія її учасників. Це дозволяє говорити про безліч типів взаємодії.

Розглядаючи праці різних науковців, в яких вивчалась взаємодія більш детально, можна визначити наступні її типи та об'єднати їх у певну класифікацію, систематизувавши існуючі ознаки: за часом взаємодія може бути постійною або тимчасовою; за спрямованістю можна говорити про пряму і непряму взаємодію; за середовищем виокремлюють зовнішню та внутрішню взаємодію; за керованістю взаємодія буває керованою та некерованою; за наявністю мети або її відсутністю виокремлюють цілеспрямовану або стихійну взаємодію; за тривалістю взаємодія буває постійна та тимчасова; за формою змін можна виокремити статичну та динамічну взаємодії. Також можна виокремити наступні види взаємодії, такі як координаційна, комунікаційна та інтеграційна.

Розглянувши інтеграцію як базове поняття інтеграційної взаємодії, розглянемо такі поняття як координація та комунікація.

За словником сучасної української мови координація тлумачиться: 1) як погодження, зведення до відповідності, установлення взаємозв'язку між діями та поняттями, контакту в діяльності людей; 2) як узгодженість рухів, дій тощо.

Координація – це окремий вид управлінської діяльності з організації забезпечення взаємодії сторін – взаємозв'язку й погодженості суб'єктів, об'єктів і процесів у часі та в просторі. за рахунок встановлення безперервних зв'язків між ними [2; 3].

Комунікація – це явище, що є загальним відображенням симбіозу складних, багаторівневих процесів пересування будь-чого та будь-кого у часі й просторі, у тому числі, кодів і символів штучно-природного походження всіх форм буття, які містять в собі інформацію. Воно включає динамічну зміну етапів формування, передавання, приймання, розшифрування і викорис-

тання інформації в обох напрямках при взаємодії комунікантів.

Розглянувши родові поняття інтеграційної, координаційної та комунікаційної видів взаємодії, порівняємо їх між собою (табл. 2).

Першою принциповою відмінністю між визначеними видами взаємодій є мета взаємодії. Якщо говорити про комунікаційну взаємодію, то її учасники переслідують окремі для кожного цілі, а отже враховують як переважний критерій успішності взаємодії ступінь досягнення таких цілей.

Щодо інтеграційної взаємодії, то її учасники, зазвичай поєднані спільною метою, досягнення або наближення до якої є для них орієнтиром про успішність такої взаємодії. Якщо говорити про координаційну взаємодію, то її основним завданням є приведення окремих цілей у відповідність між собою.

Результати комунікаційної, координаційної та інтеграційної взаємодії також різняться. Координаційна взаємодія передбачає у результаті створення безперервних зв'язків між елементами взаємодії, що може не супроводжуватися ефектами, якщо не розглядати саме узгодження дій як ефект. Якщо при комунікаційній взаємодії можуть бути отримані локальні ефекти для її учасників, то інтеграційна взаємодія передбачає наявність не лише локальних, а й синергетичного ефектів. За впорядкованістю процесу взаємодії комунікаційна має безсистемний характер, тоді як відмінність інтеграційної та координаційної взаємодії полягає саме в їх системному характері.

Слід зауважити, що особливістю інтеграційної взаємодії є єдина направленість дій учасників, між якими виникають спільні, злагоджені відносини для всіх учасників. При комунікаційній взаємодії направленість дій часто є різнобічною, а самі дії переважно одноосібні. Ключовою відмінністю між цими видами взаємодій є те, що наслідком комунікаційної взаємодії є отримання кількісних результатів для окремих учасників, координаційної – формулювання цільових орієнтацій без змін елементів системи, а для інтеграційної – поява нової якості, цілісності.

Таблиця 2

Порівняння інтеграційної, координаційної та комунікаційної взаємодій

Характеристика взаємодії	Інтеграційна взаємодія	Координаційна взаємодія	Комунікаційна взаємодія
Мета взаємодії	Спільна для учасників взаємодії	Узгодження окремих цілей для кожного учасника взаємодії	Окрема для кожного учасника взаємодії
Результати взаємодії	Наявність як локальних, так і синергетичного ефектів	Наявність безперервних зв'язків між елементами взаємодії, що може не супроводжуватися ефектами	Наявність локальних ефектів для учасників взаємодії
Впорядкованість процесу взаємодії	Системний характер	Системний характер	Безсистемний характер
Направленість	Єдина направленість	Узгоджена направленість	Різнобічна направленість
Дії учасників	Спільні, злагоджені відносини для всіх учасників	Узгоджені між собою	Переважно одноосібні, але можуть погоджуватися учасниками
Наслідок взаємодії	Поява нової якості, цілісності	формулювання цільових орієнтацій без змін елементів системи	Отримання кількісних результатів для окремих учасників

Висновки. Таким чином, встановлено, що комунікаційною виступає взаємодія, в яку вступають окремі учасники, кожен з яких переслідує власні цілі, що обумовлює різнобічну направленість та переважання одноосібних (іноді за погодженням з іншими контрагентами) дій учасників та в результаті якої досягаються локальні ефекти від взаємодії. Координаційна взаємодія – це узгодження й упорядкування в часі різних просторово розподілених подій, процесів і явищ в результаті чого утво-

рюються безперервні зв'язки між елементами взаємодії, що може не супроводжуватися ефектами. Інтеграційною пропонується вважати взаємодію, яка об'єднує її учасників спільною метою, що призводить до єдино направлених, спільних та злагоджених відносин, які набувають системного характеру та реалізація яких призводить до появи нової якості й цілісності, що має результатом отримання не лише локальних ефектів для кожного учасника взаємодії, але й синергетичного ефекту.

Список використаних джерел:

1. Игнатьев Н.М. О понятии экономической интеграции хозяйствующих субъектов. Экономический журнал. 2012. № 27. С. 99-104.
2. Філософія інтеграції: Монографія / За заг. ред. В.Д. Бондаренка, Ф.Г. Ващука. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 544 с.
3. Головатий М.Ф., Антонюк О.В. Політологічний словник. Київ : МАУП, 2005. 792 с.
4. Газуда Л. М. Методологія управління процесами інтеграції та конвергенції сільських прикордонних територій. *Економічний форум*. 2015. № 4. С. 133-137.
5. Гамма Т.Н. Развитие интеграционных процессов предприятий пищевой промышленности Украины. *Бізнес Інформ*. 2014. № 4. С. 130-135.
6. Егоров А. В. Взаимодействие и интеграция правовых систем : общее и особенное правовой конвергенции. *Вестник Полоцкого госуд. ун-та. Сер. А : Гуманитарные науки*. 2002. № 1. С. 78–87.
7. Єпіфанов А. О. Інтеграційні процеси на фінансовому ринку України : монографія / За заг. редакцією д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова, д-ра екон. наук І. О. Школьник і д-ра екон. наук Ф. Павелки. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. 258 с.
8. Ільїч Л. М. Взаємодія ринків праці та освіти: сутність, характерні риси та модель функціонування. *Економіка та держава*. 2017. № 4. С. 69-74.
9. Васютинський В. О. Психологічна правда про індивідуалізм і колективізм : монографія ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Міленіум, 2016. 138 с.
10. Грудинін Б. Компетентнісний підхід – сутності вихідних понять та положень. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2015. Вип. 7. Ч. 2. Кіровоград, 2015. С. 140–146.
11. Булатов М.О. Філософський словник. Київ : Стило, 2009. С. 474.
12. Хакен Г. Синергетика. М.: Мир, 1980. 404 с.
13. Ярмук О. М. Поняття, сутність взаємодії та її роль у розвитку соціальної системи. *Право і Безпека*. 2006. Т. 5, № 5. С. 46-49.
14. Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України : монографія / І. О. Школьник, Т. А. Васильєва, С. В. Леонов та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. І. О. Школьник, д-ра екон. наук, проф. І. І. Рекуненка. Суми: Сумський державний університет, 2017. 343 с.